

Oponentův posudek na práci Michaely Barotkové
Reflexe vlivu diskursů na tělo profesionálního tanečníka

Oponent: Mgr. Petr Lupač

Autorka si zvolila téma poměrně náročné a základní moment zpracování tématu – tedy sledování formování tanečnickova těla na průsečíku relevantních diskursů, institucí a vlastní tělesnosti – považuji za velmi dobré východisko pro komplexní zpracování dané problematiky. Bohužel konečný výsledek nedosahuje minimální kvality, kterou by měla bakalářská práce mít. Základními problémy práce je nízká míra disciplíny při psaní textu, absence explicitní definice centrálního pojmu (diskurs) a s tím spojený nedostatečný důraz kladený na propojení teoretické a metodologické části práce. Tyto tři problémy jsou natolik závažné, že hodnotím práci jako nedostatečnou a hodnotím ji celkovým počtem 17 bodů.

Následující detailní odůvodnění má současně formu doporučení, na co všechno se zaměřit při úpravě bakalářské práce. Klíčová je úprava gramatiky, logické stavby vět, teoretické části a aktualizace metodologické části. Rozhovory není třeba provádět znovu, i když doplnění případnými reflexemi určitých systémů výpovědí (diskursů), které na tanečníka působí, by nebylo na škodu. Jasným odlišením norem a očekávání od diskursů v analytické části lze podle mého názoru poměrně výrazně zlepšit kvalitu závěrů.

I.

Co se týče formální stránky, autorka by si měla zopakovat pravidla interpunkce, neboť co se týče čárek, je situace v práci tristní. Několik chyb v interpunkci lze nalézt téměř na každé stránce. Podobně tristní je i úroveň gramatická a stylistická, v práci je plno překlepů, chybějících slov a chyb ve větné skladbě. Pro ukázkou slouží Dodatek 1 v závěru posudku. Problematické jsou také logická stránka textu, interpretace sekundárních pramenů a výstavba argumentace; pro ukázkou slouží Dodatek 2 v závěru posudku.

Členění do odstavců a kapitol plně neodpovídá tematickému a argumentačnímu členění textu. Např. podkapitola 1.1.3 (Změny v sociologii) je více o změnách ve společnosti než v sociologii jako takové, v podkapitole 1.1.4 (Tělo v

konzumní kultuře) je představena Goffmanova koncepce managementu dojmů. Tabulky by bylo vhodnější umístit přímo do textu, nebo rozdělit a očíslovat přílohy, nebo uvést přímo odkaz na stranu, na níž se nacházejí (čtenář při čtení netuší, kde se daná tabulka nachází a musí ji v bakalářské práci dohledávat).

Autorka neuvádí u odkazů číslo stránky, takže nelze jednoduše ověřit informaci. Často cituje samoučelně, tam kde by to bylo záhodno, citace nekomentuje a nerozebírá. Systematicky používá „nestandardní“ sekundární odkazy v poznámkách pod čarou („Jedná se konkrétně o knihy:“, „Jedná se o citaci, kterou XXX uvádí přímo z YYYovi práce“). Téměř všechny překlady jsou nepřesné, autorka vynechává celé části původních vět nebo přehazuje větnou skladbu a mění tak význam věty (viz. např. str. 11, 13, 18, 24). Špatně jsou opsány i některé citace z českých zdrojů – jsou v nich překlepy nebo v nich vynechává celá slova (např. citace z Nohejla na stranách 33 a 35). Na straně 23 chybí odkaz na primární zdroj informace o antropoložce Hérítier-Augé.

II.

V teoretické části má autorka problémy s interpretacemi interpretací původních textů, které jsou místy velmi zmatené a zavádějící (viz např. nepochopitelný a dále nevyužitý třetí odstavec na str. 8 o konceptu Mary Douglas, nebo interpretace Foucaulta), teoretický rámec představuje místy nahodile naskládané interpretace proudů a autorů bez vzájemných vazeb, časového vývoje, souvislostí, diferencí a historických kontextů. Téměř celá teoretická část pak představuje nepřiliš kvalitní převyprávění dvou přehledových knih (nemluvě o odkazování na Giddensovu učebnici Sociologie), chybí kritická reflexe těchto sekundárních pramenů, chybí jakákoli další literatura o tématu - a to včetně materiálů, které jsou dostupné v češtině (sekundární citace v češtině dostupných Foucaultových prací z Nohejla). Autorka nastiňované koncepce neporovnává, nevybírá si z nich explicitně některé k použití v samotném výzkumu (příčemž zdůvodnění výběru Frankovy teorie chybí). Nedefinuje některé klíčové termíny, s nimiž pracuje; nejvíce je to problematické u klíčového termínu diskurs, který autorka volně zaměňuje s normami, očekáváními, omezeními a výpověďmi (z výkladu na str. 18 a 31-38 není vůbec jasné, jaké pojetí diskursu autorka ve výzkumu použila a proč). Díky absenci pracovní definice diskursu autorka neví, na co se během rozhovorů ptát, a proto v nich zjišťuje zejména

očekávání, normy, sebekontrolu a sociální kontrolu; centrální otázka práce – tedy otázka reflexe diskursu – pak zůstává nezodpovězena. Výklad některých autorů a koncepcí se postupně opakuje v různých kapitolách, aniž by k tomu byl nějaký zřejmý důvod, přičemž jejich explicitní a konzistentní zpracování, které by mohlo být využitelné při výzkumu, chybí (zejména Goffman, Foucault, feministická teorie). Často pak ani není jasný vztah těchto autorů a koncepcí k názvům kapitol – např. u Foucaulta téma těla není skryté, ale je jedním z jeho centrálních témat (str. 9). U mnoha témat v teoretické části práce není vůbec jasné, k čemu je vlastně autorka rozebírá a ve vlastním výzkumu je pak vůbec nepoužívá (viz např. podkapitoly 1.1.2, 1.1.3., 1.1.5, 2.1, 2.2, 2.4).

Vysvětlení významu feministického proudu v sociologii těla je silně zredukované a místy zavádějící, toto téma by zasloužilo kompaktnější výklad (téma se útržkovitě opakuje v několika částech teoretické části práce) a explicitně formulovaný překlad do třetí výzkumné otázky. Autorka v podkapitole 1.1.5 chybně zaměňuje socializaci přírody s technologizací/zespolečenštěním těla (resp. se „sociálními technikami ovlivňujícími lidské tělo“).

Na začátku druhé kapitoly je chybně uvedeno, že „v češtině bohužel není žádná práce, která by se tělem zabývala (...)“. Tvrzení, že první kapitola uvádí důvody pro to, že najít literaturu zabývající se přímo tělem není jednoduché, považuji taktéž za nepravdivé, protože (1) tyto důvody v první kapitole nejsou uvedeny a ani z ní logicky nevyplývají, protože (2) první kapitola spíše podává důvody opačné - a totiž že tělo v mnoha sociologických tématech a u mnoha autorů je explicitně zpracováno jako sociologický problém (viz. např. uvedení Marx, kritická teorie, Goffman, Foucault, feministická sociologie, sociologie medicíny, atd.). Podstatný moment sociální kontroly, který autorka očividně v rozhovorech považuje za klíčový, není v teoretické části dostatečně rozveden (viz str. 27). Interpretace pojetí diskursu u Foucaulta a Habermase na základě Nohejlovy interpretace je nešťastná a autorka s ní má vážné problémy; např. nereflektuje, že Habermas v tomto ohledu na Foucaulta navazuje a diskutuje s ním; taktéž vztah mezi věděním a mocí je podaný zmatečně.

Teoretický rámec jako takový pak není explicitně nijak propojen s empirickou částí výzkumu; na straně 39 autorka sice říká, že „nyní bych ráda svou teorii zasadila do souvislostí v mém výzkumu“, nicméně onu „autorčinu teorii“ nikde v práci nenajdeme – za sebou naskládané zkratkovité interpretace vybraných autorů

v teoretické části nelze považovat za teorii (a už vůbec ne autorčinu). Autorka nikde nezdůvodňuje, proč si vybrala jako podklad pro svůj výzkum Frankovu koncepci, a to i když „sám Frank upozorňuje, že tuto typologii nevytvořil, aby sloužila jako podklad pro další výzkum.“ (str. 24)

Specificky pak, co se týče teoretické části:

- Autorka opakovaně používá vágní termíny „v současné době“, v „dnešní době“, „dnes“, aniž by bylo zřejmé, o jaký časový úsek se jedná.
- Soc. darwinismus je součástí sociologie a antropologie 19. století, není jasné, proč v textu (str. 7-8) následuje po fenomenologicky orientované sociologii druhé poloviny 20. století. Podobně není jasné, proč je Marx na str. 9 uveden až za Weberem, Nietzsche a Foucaultem.
- V druhém odstavci na straně 7 není jasné, zda se sociologie poučuje ze sociálního darwinismu nebo z antropologie.
- Z třetího odstavce podkapitoly 1.1.2 na str. 9 vyplývá, že kapitalismus prohlašuje práci za svatou a „tělo je vnímáno naopak jen jako maso, hmota, která je semenišťem hříchu a zla“.
- Na konci prvního odstavce podkapitoly 1.1.5 autorka chybně uvádí, že Foucault „jakýkoli zásah z naší strany do přirozeného běhu věcí nazývá sociální technikou ovlivňující tělo“.
- V druhém odstavci na str. 18 by bylo dobré uvést příklad, co přesně jsou ony „prostředky“, o nichž autorka hovoří; z textu to nelze poznat.
- Z třetího odstavce na str. 18 nelze poznat, co „může působit kontraproduktivně“ a v jakém smyslu; není také jasné „naproti“ čemu je instituce jasně definována.
- „Každá instituce, protože je předávána jako objektivní realita, potřebuje nějaké ospravedlnění.“ – str. 27 – nesprávný logický vývod z původního textu

III.

Autorka jednoduše zkopírovala převážnou část metodologické části z projektu ke zkoušce SVIP aniž by změnila čas a podmiňovací způsob. V metodologické části pak chybí oproti projektu ze SVIPu nějaký znatelný vývoj, stejně tak chybí i reflexe sběru dat a případných problémů, s nimiž se autorka při sběru dat setkala (např. začleňování nových otázek, rozšíření vzorku informátorů, apod.).

Co se týče výzkumných hypotéz, mnoho podtržených tvrzení v dané kapitole (3.1) nemá charakter hypotézy; navíc se v těchto tvrzeních objevují nejednoznačné pojmy a slovní obraty, které nejsou nikde v práci specifikovány. U kvalitativního výzkumu by hypotézy měly mít explorativní funkci, zde ovšem mají funkci verifikační, která je typická spíše pro výzkum kvantitativní. Nastínění první až třetí hypotézy neposkytuje vodítko, které by vedlo k odpovědi na otázku vnímání tlaku diskursů zaměřených na formování tanečnickova těla; autorka zde chybně zaměňuje diskurs a společenské normy (viz např. věta „A jakékoli překročení tohoto diskursu se pojí se sankcemi“ na str. 40). Čtvrtá „hypotéza“ je minimálně problematická vzhledem k tomu, že tanečník je Frankem uváděn jako ideální představitel komunikativního typu těla (viz str. 23-24). Proč se pak autorka ptá po tom, zda je tanečnickovo tělo tělem disciplinovaným, zůstává záhadou (pokud by se autorka nějak vymezila proti Frankově typologii, bylo by to v pořádku - toto vymezení ale chybí). Mnoho následných výzkumných otázek na str. 41 překvapivě nemá po extenzivní teoretické části téměř žádnou nebo vůbec žádnou teoretickou oporu a jejich formulace nevede k zjištění odpovědi na základní výzkumný problém – např. u páté a šesté výzkumné otázky není jasné, proč se na ně autorka ptá, když si na tyto otázky na předchozí straně odpovídá (každé tělo se mění a tělo nelze mít úplně pod kontrolou).

Vybraná populace se nekryje s populací problému a redukce výběru z populace profesionálních tanečníků na výběr z jednoho tanečního souboru není dostatečně zdůvodněna, chybí také případná problematizace předpokladatelného zkreslení získané informace. U tématických okruhů rozhovoru uvedených na str. 42 není jasné, jaký je jejich vztah k výzkumným hypotézám a výzkumným otázkám. V podkapitole 3.3.4 autorka uvádí, že „se chce přidržet“ metody diskursivní analýzy – způsob použití této metody a samotný proces analýzy dat (nebo alespoň ukázka) ale v práci chybí. Navíc si autorka zřejmě neuvědomila, že analýza diskursu slouží k analýze diskursu, zatímco z jejích výzkumných otázek vyplývá, že ji zajímá reflexe diskursu – předpokládá tedy autorka, že tato reflexe diskursu se řídí nějakými diskursivními pravidly? Opět, toto není explicitně zpracováno.

Pokud by autorka čerpala přímo z primárních zdrojů, odpověď na otázky na konci podkapitoly 4.1.1 by našla např. ve Foucaultovi. V interpretaci výsledků chybí odkazy na místa v rozhovorech, aby bylo možné tvrzení autorky ověřit bez složitého dohledávání. Názory autorky nelze v interpretaci výsledků odlišit od závěru z rozhovorů. Na straně 50 autorka používá pro označení mužské části informátorů

označení „kluci“, což není úplně vhodné. V třetím odstavci závěru autorka vychází z disjunktního rozdílu mezi pojetími diskursů u Foucaulta a Habermase, což jim nelze připisovat – Habermas na Foucaulta reaguje a spíše jej rozšiřuje na základě své typologie diskursů; přiřadit diskurs vyznačující se konsensem Habermasovi a diskurs vymezený mocí Foucaultovi není možné.

V interpretaci výsledků naplno vyplula absence definice diskursu, což se projevuje ve spojeních „diskurs tanečníků“, „hlavní diskurs“, „diskurs celé společnosti“, „osvojený diskurs“, „normy diskursu“, atd. Bez toho, aby autorka věděla, co vlastně hledá, pak žádné diskursy neidentifikuje. Samotné vymezení hranic a typologie diskursů jsou problematické již u Foucaulta a Habermase, toto nelze autorce vyčítat. Nicméně pokud chce použít diskurs jako analytický pojem, který vstupuje do výzkumu, je potřeba otázku hranic a definice diskursu nějakým způsobem vyřešit.

Dodatek 1

Náhodně vybrané gramatické chyby, překlepy a chyby ve větné stavbě

- „Navíc tanečník je na svém těle úplně závislí (...)“ – str. 6
- „Třetí myšlenkou, která sociologii inspirovala z antropologie, je, že biologické danosti jsou pro obě pohlaví rozdílné a z toho vyplývající klasifikační systém jako sociální princip.“ – str. 8
- „Právě důraz na spotřebu sebou přinesl i spotřební zájem o tělo.“ – str. 10
- „Důraz na udržování těla a na jeho vzhled pramenící z konzumní kultury, obsahuje rozdělení těla na vnitřní část těla a na jeho zevnějšek.“ – str. 12
- „Vždyť je to právě tělo, které se reprodukuje a ono samo si vytváří podmínky, ze kterých bude reprodukce probíhat.“ – str. 17
- „Pokud z nějakého důvodu tato jeho sebekontrola, může se přehopnout do dominance, kdy kontrola nada ostatními kompenzuje kontrolu, kterou nemohlo dosáhnout u sebe.“ – str. 20
- „Další příklad Frank uvádí životní osudy lidí, kteří díky úrazu či nemoci přišli o tělo, na které byli zvyklí. (...) Abychom tento proces mohly sledovat (...)“ – str. 24
- „Sociální řád našťěstí nikdy nedosáhne takové roviny, jakou jsou omezována zvířata svou biologickou určeností.“ – str. 25
- „(...) tak aby ti, co tuto objektivní realitu přijímají, danou instituci pochopily (...)“ – str. 27
- „Osobní fasádu jsem již zmiňovala v souvislosti tlakem konzumní kultury na tělo jedince.“ – str. 28
- „jendání“ – str. 29 „Habremasově (...) z Habermasovi práce“ – str. 31; „k vytyčenému cíly“ – str. 32; „Habremas“ – str. 34, „výjimečnost Foucoultovi diskursivní archeologie“ – str. 36
- „Kritika nemusí být nutně jít proti vládnoucímu diskursu (...)“ – str. 37
- „Je tanečník rozpoznat odkud jednotlivé diskursy přicházejí?“ – str. 41
- „Možná by bylo zajímavé zjistit jakou podobu například diskurs má, zda je všude stejné nebo alespoň podobný.“ – str. 44
- „Je tedy tanečník ke svému tělu shovívaví a dá mu určitý prostor?“ – str. 51

Dodatek 2

Náhodně vybrané argumentační a logické chyby

- „Tanečník se tedy skrze své tělo vyjadřuje směrem k publiku.“ – str. 6 – nevyplývá z předchozího textu
- „Proto je na všechny změny, které se ho týkají, nucen nějak reagovat.“ – str. 6 – nevyplývá z předchozího textu, není zřejmé pravdivé tvrzení
- „Tanečnicko tělo mi tak přijde jako nejtransparentnější příklad toho, jak může být tělo formováno a ovlivňováno (...)“ – str. 6; „Proto jsou zde normy, na jeho tělo (tanečnicko, pozn. PL) kladené, nejvýraznější.“ – str. 55 – žák, voják, pacient, modelka, vrcholový atlet, plastická chirurgie ?
- „V dnešní době však tanečník není jediný, kdo si je svého těla vědom a snaží se o něho nějakým způsobem pečovat.“ – str. 6-7 – v jiných dobách tomu tak bylo?
- „V poslední době jsme si každopádně svého těla stále více vědomi“ – str. 7 – vědomí těla je historicky proměnlivé? Není jasné, co se myslí termíny „v poslední době“ nebo „v dnešní době“.
- „Společným tématem těchto teorií je tedy vytržení člověka z přírody a jeho podrobení institucionálnímu omezení.“ – str. 9 – nevyplývá z předchozích příkladů, toto sdělení se navíc v daném odstavci opakuje podruhé
- „Tak se estetika stává hlavním oprávněním života a elitní hodnoty mohou být podkopávány demokratizací života skrze mas-kulturu“ – str. 10 – nevyplývá z předchozího textu
- „Zdraví, mládí, krása, sex to vše má dnes pozitivní nádech, přičemž hlavním těžištěm těchto pozitivních „věcí“ je tělo.“ – str. 14 – v dřívějších dobách měly všechny tyto „věci“ vždy nádech negativní?
- „Vzniknou tak čtyři dimenze, které implikují právě ony čtyři úkoly.“ – str. 17 – teoretické dimenze Turnerova modelu implikují nějaké společenské úkoly?
- „Frank tedy svou teorii zakládá na předpokladu, že tělo se nachází mezi diskursem a institucí.“ – str. 18 – nevyplývá z předchozího
- „Jedná se o fyzické místo, které buď existuje či nikoli.“ – str. 18

- „Tělo žádnou touhu neprodukuje.“ – str. 20 – nepřesné vyjádření, takto je věta v rozporu s ostatním textem
- „V tomto období se zároveň vytváří osobnost člověka.“ – str. 25 – nikde v textu není specifikováno, o jaké období jde
- Celý druhý odstavec kapitoly 2.5 je jeden velký logický lapsus; věty nedávají vůbec smysl a logicky na sebe nenavazují.